

**Η συμβολή
του καθηγητή
Peter Jarvis**

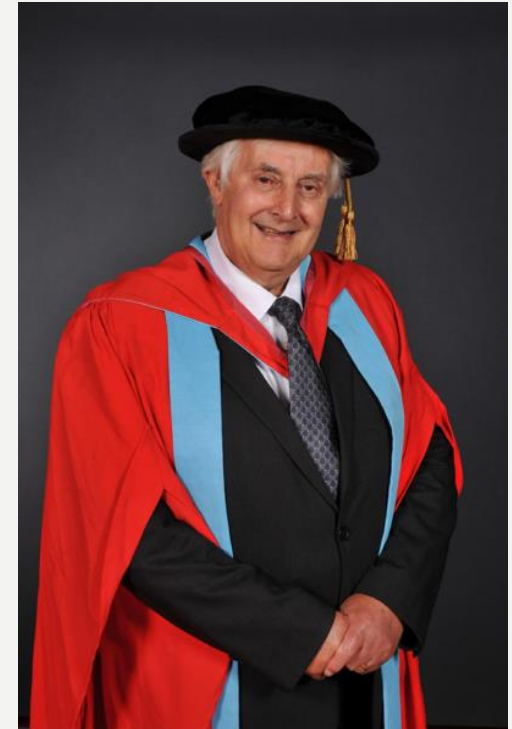

**στη θεωρία & την πράξη της
Εκπαίδευσης Ενηλίκων**

Δρ. Γιώργος Α. Κουλαουζίδης
Επίκουρος Καθηγητής, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
2023

PETER JARVIS

Ο Peter Jarvis (1937 – 2018) ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς ακαδημαϊκούς, ερευνητές και συγγραφείς του πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ήταν καθηγητής εκπαίδευσης ενηλίκων στο University of Surrey ενώ για σχεδόν 30 χρόνια δίδασκε επίσης στο British Open University. Το συγγραφικό του έργο καλύπτει όλο το φάσμα των θεωρητικών και πρακτικών ζητημάτων της εκπαίδευσης ενηλίκων και της δια βίου μάθησης. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια της καριέρας του ασχολήθηκε κυρίως με το ζήτημα της μαθησιακής διεργασίας. Το συγγραφικό του έργο αριθμεί 20 βιβλία (17 μονογραφίες) και 16 συλλογικούς τόμους.

Ο Peter Jarvis ίδρυσε και είχε την ευθύνη έκδοσης του International Journal of Lifelong Education για 35 χρόνια. Τα δημοσιευμένα άρθρα του σε επιστημονικά περιοδικά είναι περισσότερα από 200. Η θεωρία του Peter Jarvis μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια **ανθρωπιστική θεωρία κοινωνικής γνωσιολογίας** που εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των θεωριών κοινωνικής/συμβολικής αλληλεπίδρασης

Γενικό σχόλιο

Για τον Jarvis, η μάθηση συνδέεται με την **κοινωνική διεργασία ανάπτυξης του ανθρώπου** (learning to be a person in society).

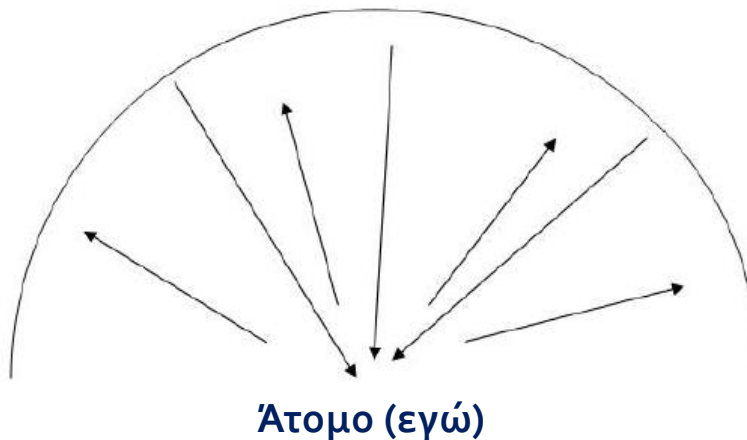
Δηλαδή, η μάθηση συνδέεται με την ανάπτυξη της αίσθησης του εαυτού μέσω των **κοινωνικών αλληλεπιδράσεων**, με την ατομική παρουσία εντός του πολιτισμικού πλαισίου μιας κοινωνίας και **με τα παράδοξα, τα διλήμματα και τις αποσυνδέσεις που αναδύονται:**

- στη διεργασία της κοινωνικοποίησης και της αφομοίωσης του πολιτισμικού πλαισίου,
- στη διεργασία κατανόησης και μάθησης της γλώσσας καθώς και
- στην ίδια την εκπαίδευση (τη λειτουργία του θεσμού).

Κατά συνέπεια τα κείμενά του εξετάζουν το νόημα και το αποτέλεσμα της μαθησιακής διεργασίας τόσο σε ατομικό επίπεδο αλλά κυρίως αναφορικά με την **κοινωνία ως σύνολο ατόμων που σχετίζονται και αλληλεπιδρούν.**

Οι κοινωνικές εμπειρίες ως αρχή κάθε μαθησιακής διεργασίας.

Το πολιτισμικό πλαίσιο (σύμβολα, συμπεριφορές, κ.λπ.)

- Οι άνθρωποι εντός των κοινωνιών τους λειτουργούν στη βάση συγκεκριμένων προτύπων συμπεριφοράς **τα οποία αναπαράγονται και έτσι επιτυγχάνεται η σταθερότητα στην κοινωνία**. Τα πολιτισμικά πλαίσια αλλάζουν (αργά) ως αποτέλεσμα των **μικρών αλλαγών** που συμβαίνουν σε **μεγάλες ομάδες ανθρώπων**.
- Η μελέτη του φαινομένου της μάθησης **δεν μπορεί να γίνει εκτός του κοινωνικού πλαισίου** (δηλαδή με την απομόνωση των ανθρώπων από τις κοινωνικές καταστάσεις εντός των οποίων δρουν ως ενεργά υποκείμενα).
- Υπάρχουν δύο πτυχές της κοινωνικής εμπειρίας. Η **πρωτογενής** (δηλαδή η ίδια η εμπειρία) και η **δευτερογενής** (αυτό που κανείς καταλαβαίνει όταν επικοινωνεί με άλλους για την εμπειρία). Αυτό σημαίνει ότι η **γλώσσα (και η λειτουργία της)** είναι σημαντική.

Η μαθησιακή διεργασία: έναν γενικό ορισμό

Ο συνδυασμός των διεργασιών κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου μέσω των οποίων το **άτομο ως όλον** – σώμα (γενετικό, φυσικό και βιολογικό) και νους (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις, αξίες, συναισθήματα, πεποιθήσεις και αισθήσεις) – **βιώνει κοινωνικές καταστάσεις**, των οποίων το αντιληπτό περιεχόμενο μετασχηματίζεται γνωστικά, συναισθηματικά ή πρακτικά (ή μέσω οποιουδήποτε συνδυασμού) και ενσωματώνεται στην ατομική βιογραφία του ατόμου με αποτέλεσμα ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο ή πιο έμπειρο άτομο.

(Jarvis 2006, σελ. 134)

Μαθησιακή διεργασία και κοινωνική αλληλεπίδραση

A1. Εσωτερίκευση των στοιχείων του πολιτισμικού πλαισίου

1. Το πολιτισμικό πλαίσιο είναι προϊόν ανθρώπινης δραστηριότητας τα στοιχεία του οποίου τα μαθαίνουν όλοι μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης
2. Το πολιτισμικό πλαίσιο παράγει την ψευδαίσθηση της ύπαρξης ενός εξωτερικού συνόλου αναλλοίωτων παραδοχών (Παράδειγμα;).
3. Αυτή η ψευδαίσθηση είναι αντιφατική επειδή το πολιτισμικό πλαίσιο παράγεται από τους ανθρώπους που ζουν σε αυτό.

Μαθησιακή διεργασία και κοινωνική αλληλεπίδραση

Α2. Εσωτερίκευση των στοιχείων του πολιτισμικού πλαισίου

Οι άνθρωποι ως ενεργά υποκείμενα εμπρόθετης δράσης είναι ταυτόχρονα παραγωγοί και καταναλωτές των στοιχείων του πολιτισμικού πλαισίου της κοινωνίας που ζουν **(άρα μόνοι οι ίδιοι μπορούν να την αλλάξουν)**

Το πολιτισμικό πλαίσιο εσωτερικεύεται **τυπικά** αλλά και **άτυπα**.

Και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα είναι μια αίσθηση οικειότητας και ασφάλειας. Οι άνθρωποι αισθάνονται άνετα (βολικά) εντός ενός πολιτισμικού πλαισίου που μπορούν να καταλάβουν.

Μαθησιακή διεργασία και κοινωνική αλληλεπίδραση

Β. Εξωτερίκευση των στοιχείων του πολιτισμικού πλαισίου

- Αφού το άτομο εσωτερικεύσει (**μάθει**) τα στοιχεία του πολιτισμικού πλαισίου και διαμορφώσει έτσι ένα βασικό, ένα θεμελιώδες αξιακό σύστημα (με τις παρελκόμενες συμπεριφορές) στη συνέχεια προβάλλει τα όσα έμαθε στο ίδιο το πολιτισμικό πλαίσιο (**αναπαραγωγή**).
- Οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους έχοντας ως πρότυπα τις κοινωνικές σχέσεις που **έμαθαν** κατά τη διάρκεια της εσωτερίκευσης. Οι αλλαγές μεταξύ προτύπων και πραγματικής συμπεριφοράς υπάρχουν αλλά είναι **αμελητέες**.
- Εδώ έχουμε μια ακόμη αντίφαση αφού όπως γράφει ο Jarvis (1992) «η μάθηση ως φαινόμενο είναι τόσο ο πυρήνας της κοινωνικής συμμόρφωσης αλλά και της κοινωνικής αλλαγής».
- Τελικά, το πολιτισμικό πλαίσιο **αντικειμενοποιείται** δηλαδή μοιάζει να υπάρχει ως μια εξωτερική πραγματικότητα ανεξάρτητη από τον εαυτό.

Γ. Μετά την εξωτερίκευση, η νομιμοποίηση

1. Τα πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφοράς σε πολλές περιπτώσεις επιβάλλονται (**πώς;**) από τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, με σκοπό τη διατήρηση των κοινωνικών προνομίων τους.
2. Η «**μη-στοχαστική μάθηση**» αφορά τις μαθησιακές διεργασίες αφομοίωσης στις οποίες όσοι συμμετέχουν δεν αμφισβητούν ιδέες ή την πηγή των ιδεών. Αυτή η **επαναληπτική μάθηση** πολλές φορές ενθαρρύνεται από τις προνομιούχες κοινωνικές ομάδες.
3. **Έτσι επιτυγχάνεται η κοινωνική συμμόρφωση μολονότι τα άτομα αισθάνονται «ελεύθερα» στην κοινωνία που ζουν. Τα εγκατεστημένα και αναπαραγόμενα κοινωνικά πρότυπα θεωρούνται ως ο σωστός τρόπος ή ως οι ορθές συμπεριφορές (νομιμοποίηση).**
4. Αυτά τα πρότυπα αξιοποιούνται (**πώς;**) για να επιβάλλουν την κοινωνική συμμόρφωση και στις μελλοντικές γενιές.
5. Ο ρόλος της **γλώσσας** είναι σημαντικός και κομβικός.

Ο ρόλος της γλώσσας

- Για τον Jarvis, η γλώσσα (ως μέσο επικοινωνίας και επεξεργασίας νοήματος) είναι κεντρικό στοιχείο κάθε κοινωνικής αλληλεπίδρασης
- Οι λέξεις συμβολίζουν μια φαινομενικά εξωτερική πραγματικότητα.
- **Όταν ονομάζουμε κάτι, του αποδίδουμε νόημα**
- Έτσι, οι αφηρημένες έννοιες γίνονται αντιληπτές ως συγκεκριμένα πράγματα με νόημα, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι.

Η γλώσσα δεν
είναι απαλλαγμένη
από τις αξίες του
πολιτισμού που τη
δημιουργεί.

Όταν όμως λέμε

«Αυτός είναι ο
τρόπος που
αυτό γίνεται»

τότε αυτή φράση υπονοεί ότι υπάρχει μια ορισμένη
πραγματικότητα που **είναι ο μοναδικός τρόπος** που
αυτό γίνεται.

Δεν υπάρχουν περιθώρια για διαφορετικές ερμηνείες ή
για πιθανές εναλλακτικές λύσεις (Jarvis, 1992).

Όταν για παράδειγμα λέμε

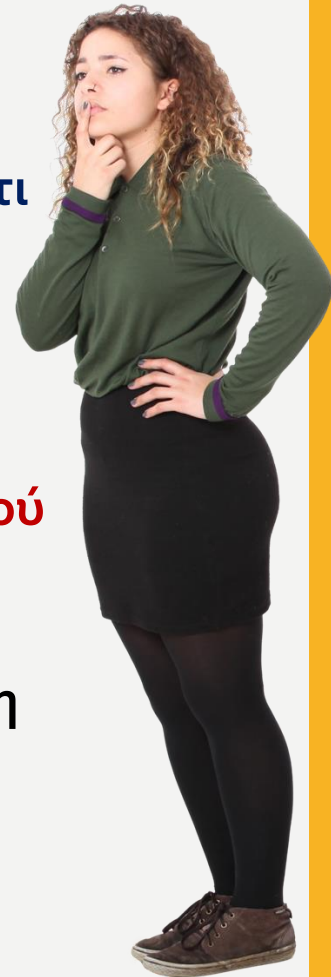

«Έτσι το
κάνουμε
εμείς αυτό»

Υπονοούμε ότι
υπάρχουν άλλοι
άνθρωποι ή άλλα
πλαίσια που αυτό
μπορεί να γίνεται
διαφορετικά, ή
υπάρχει περιθώριο
για εναλλακτικές
προτάσεις

Η απόκτηση ταυτότητας

- Η απόκτηση ταυτότητας (ατομικής υπόστασης – ικανότητας αυτοπροσδιορισμού) γίνεται μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.
- Οι άνθρωποι αποκτούν ταυτότητα μέσω της κοινωνικής τους αναγνώρισης και είναι δυνατό να έχουν πολλές ταυτότητες (ρόλοι). Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών δημιουργεί άτομα που εισέρχονται στην ενηλικιότητα με **«ημιτελείς ταυτότητες»**. Αυτό σημαίνει ότι η εκπαίδευση ενηλίκων είναι πιο σημαντική από ποτέ.
- Η πρώιμη ταυτότητα προέρχεται από τη μη-στοχαστική μάθηση. Έτσι όταν σε κάποια στιγμή στη ζωή τους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις αντιφάσεις του πολιτισμικού τους πλαισίου αρχίζουν να το αμφισβητούν. Ωστόσο το περιβάλλον συνεχίζει να απαιτεί να συμπεριφέρονται με έναν τρόπο μη-μάθησης δηλαδή ενάντια στην ίδια τη φύση τους. Αυτό δημιουργεί σύγκρουση αλλά και ευκαιρίες για καινοτομία καθώς και δυνατότητες ατομικής δραστηριότητας και κοινωνικής δράσης.

Δράση

- Ένα γεγονός που ξεκινά από ένα άτομο
- Η δράση **έχει νόημα για το υποκείμενο που την προκαλεί**. Το νόημα αυτό **διαχωρίζει τη δράση από την συμπεριφορά**.
- Η παρουσία δράσης υποδηλώνει και την ύπαρξη των συνθηκών που επιτρέπουν τη δράση. Ο **Paulo Freire** υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι έχουν εκ φύσεως τη δυνατότητα να δράσουν αλλά θέτει ως προϋπόθεση την επίγνωση (**conscientização**).
- Η ύπαρξη δράσης σημαίνει ότι υπάρχει και η **μη-δράση**. Ένα άτομο είναι δυνατό να αποφασίσει να μην αναλάβει δράση.

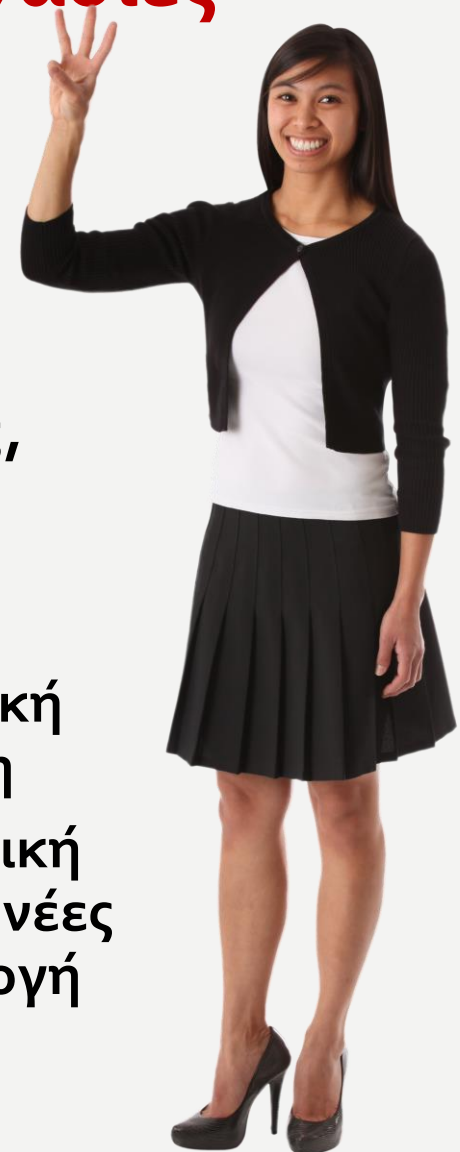
Δράση - επίγνωση

- Η δράση σχετίζεται με την **επίγνωση**.
- Οι κοινωνικές καταστάσεις που είναι μη-στοχαστικές έχουν τελετουργικό (επαναληπτικό) και αποξενωτικό χαρακτήρα απαιτούν και παράγουν την κοινωνική συμμόρφωση.
- Οι **στοχαστικές καταστάσεις**: εκείνες που εμπεριέχουν μάθηση με βάση την εμπειρία επιτρέπουν τους εκπαιδευόμενους να αλλάξουν οι ίδιοι και στη συνέχεια να αλλάξουν την κοινωνία. Οι άλλες καταστάσεις απλά ενισχύουν και συντηρούν την κυρίαρχη κουλτούρα και δεν συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του ανθρώπου.

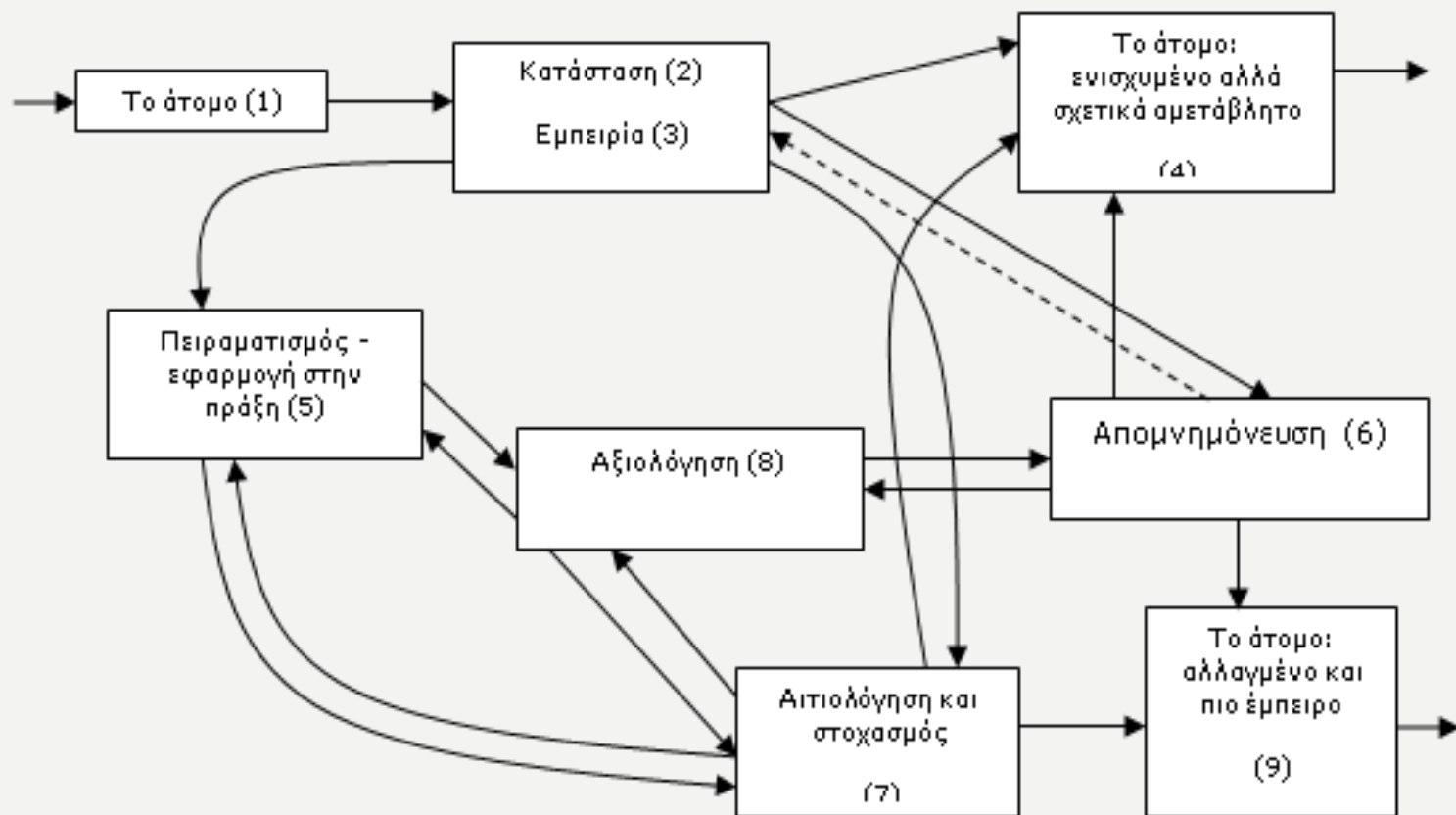
Ο Jarvis (2006) προτείνει τρεις (3) μαθησιακές διεργασίες

Ένα άτομο μπορεί να επιλέξει να ανταποκριθεί σε μια εμπειρία με έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους τρόπους:

- **Μη-μάθηση:** προσκόλληση σε παραδοχές, μη-σκέψη, απόρριψη.
- **Μη- στοχαστική μάθηση:** Προσυνειδητή μάθηση (όπως απόκτηση υποσυνείδητων πληροφοριών), μάθηση δεξιοτήτων (τυπική εκπαίδευση - κατάρτιση), απομνημόνευση
- **Στοχαστική μάθηση:** Στοχασμός, στοχαστική μάθηση δεξιοτήτων (νέες απαντήσεις για νέες καταστάσεις), εμπειρική μάθηση (εφαρμογή της θεωρίας στην πράξη)

Οι τρεις (3) μαθησιακές διεργασίες ως διαδρομές μάθησης

«μη-μάθηση» : διαδρομή **1, 2/3, 4**

«μη-στοχαστική μάθηση: π.χ. διαδρομή **1, 2/3, 6, 4** ή **1, 2/3, 6, 9**

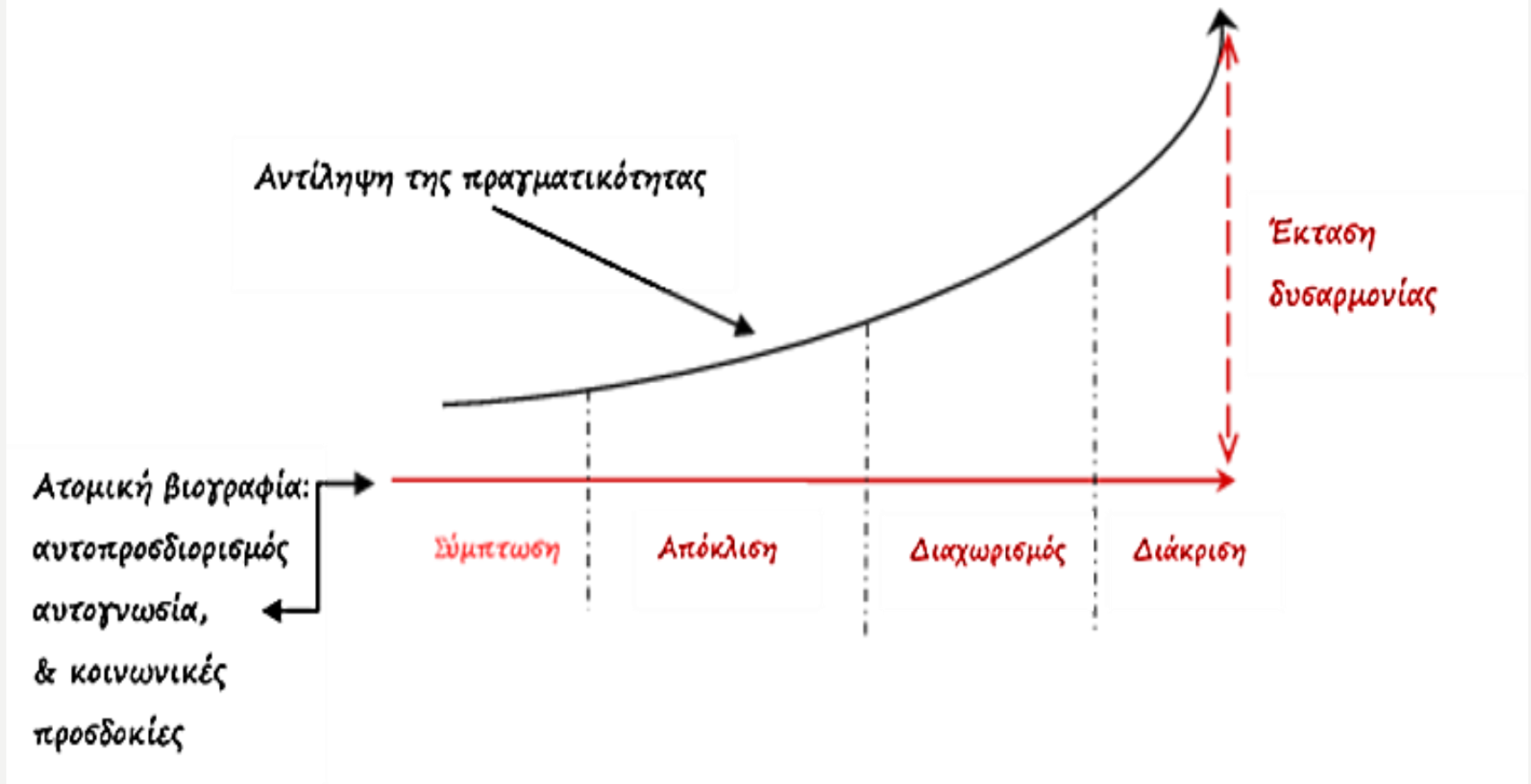
«στοχαστική μάθηση» : π.χ. διαδρομή **1, 2/3, 7, 5, 8, 6, 9.**

Αποσύνδεση (μια έννοια-κλειδί στη θεωρία του Jarvis)

- **Αποσύνδεση (disjuncture)** είναι μια κατάσταση στην οποία οι γνώσεις των ανθρώπων και το βιογραφικό απόθεμα των εμπειριών τους δεν είναι δυνατό να τους υποστηρίξουν με επάρκεια ώστε να ανταποκριθούν σε μια εμπειρία ή την προσομοίωση μιας εμπειρίας.
- Κατά συνέπεια αρχίζουν να προσπαθούν να επαναφέρουν την αίσθηση της αρμονίας μεταξύ του εαυτού και της εμπειρίας. Αυτή η κατάσταση εκκινεί μάθηση.
- **Εδώ έχουμε ένα άλλο παράδοξο: οι άνθρωποι επιδιώκουν και επιθυμούν την αρμονία μεταξύ του εαυτού και του «βιόκοσμου» τους, αλλά το αίσθημα δυσαρμονίας είναι αυτό που επιτρέπει τη μάθηση!**
- **Οι μαθησιακές διεργασίες εκκινούν όταν οι άνθρωποι βιώσουν αυτήν τη δυσαρμονία.**

Αποσύνδεση

(μια έννοια-κλειδί στη θεωρία του Jarvis)

Αποσύνδεση

Είναι δυνατό να εμφανιστεί ως μια **μικρή διαφορά** μεταξύ της βιογραφίας μας και της αντίληψης που έχουμε για μια κατάσταση, στην οποία μπορούμε να ανταποκριθούμε με μικρές προσαρμογές στην καθημερινή μας ζωή. Είναι δυνατό επίσης να εμφανιστεί με **μεγαλύτερες διαφορές** που απαιτούν σημαντική μάθηση, η οποία μπορεί να απαιτεί μέχρι και τη συμμετοχή σε οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Όταν άγνωστοι άνθρωποι συναντιούνται για πρώτη φορά, η αποσύνδεση μπορεί να μην αφορά μόνο στη γλώσσα και στη συνομιλία μεταξύ τους, αλλά και στις προσωπικότητές τους και στην κουλτούρα τους. **Σε αυτή την περίπτωση χρειάζεται πολύς χρόνος ώστε το άγνωστο να γίνει αποδεκτό και να δημιουργηθεί μια νέα αρμονική σχέση.**

Μερικές διαπιστώσεις του Peter Jarvis (1)

- Οι θεσμοί της εκπαίδευσης προσπαθούν να δημιουργήσουν ανθρώπους που σκέφτονται αλλά ταυτόχρονα δημιουργούν ανθρώπους που η σκέψη τους είναι **εξαρτημένη** από το ίδιο το σύστημα.
- Η εκπαίδευση ενηλίκων έχει ως στόχο να δημιουργήσει ανθρώπους που θα φέρουν αλλαγές στην κοινωνία, **αλλά δυστυχώς πολλές φορές προάγει απλά την απομνημόνευση** και άλλες μορφές μη-στοχαστικής μάθησης **για να «διδάξει»** τους ενήλικες.
- Ο κόσμος των επιχειρήσεων έχει αναλάβει ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση ενηλίκων-ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και προσπαθεί να εκπαιδεύσει τους ενήλικους στην επίλυση προβλημάτων αλλά συχνά αποκλειστικά και μόνο για **να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα** και τους στόχους των επιχειρηματιών.

Μερικές διαπιστώσεις του Peter Jarvis

- Η αυθεντικότητα στην κοινωνική δράση εμφανίζεται όταν οι άνθρωποι προσπαθούν μέσω αυτής να αναπτυχθούν αμοιβαία και να **συνεξελιχθούν**.
- Βοηθώντας τους άλλους να αναπτυχθούν, **αναπτυσσόμαστε και εμείς (ως εκπαιδευτικοί)** ιδίως στο πεδίο της εκπαίδευσης.
- **Ένας καλός εκπαιδευτής ενηλίκων είναι αρχικά και πρώτιστα «καλός άνθρωπος».**

Βιβλιογραφία (ενδεικτική)

- Jarvis, P. (1985). *The Sociology of Adult and Continuing Education*. Beckenham: Croom Helm.
- Jarvis, P. (1992). *Paradoxes of Learning*. San Francisco: Jossey Bass.
- Jarvis, P. (1997). *Ethics and Education for Adults in Late Modern Society*. Leicester: NIACE.
- Jarvis, P. (2004). *Adult Education & Lifelong Learning*. London: Routledge Falmer.
- Jarvis, P. (2005). *Adult Education and the State*. London: Routledge Falmer.
- Jarvis, P. (2006). *Towards a Comprehensive Theory of Human Learning*. London: Routledge.
- Jarvis, P. (2007). *Globalization, lifelong learning and the learning society: Sociological perspectives*. London: Routledge.
- Jarvis, P. (2009). *Learning to be a Person in Society*. London: Routledge.